

De verstaanbaarheid van het vreemde - bij de dood van H.G. Gadamer.

Op 13 maart overleed te Heidelberg de oudste levende wijsgeer, Hans-Georg Gadamer, een man van 3 eeuwen (geboren in 1900, dus in de 19e eeuw, en gestorven in de 21e), maar eigenlijk van nog veel meer. Tot in het laatste jaar bleef hij met een enorme geestelijke vitaliteit schrijven en lezingen geven. Hij is pas echt doorgebroken in de buitenwereld in 1960 met het boek "*Wahrheit und Methode*"; hij had het geluk nadien nog meer dan 40 jaar een gevierd spreker en schrijver te mogen zijn, zodat ook vele anderen van dat geluk konden genieten, en tegelijk tot de laatste dag een leergierige open geest te blijven. Hij was dan ook de filosoof van het verstaan (*Verstehen*) door middel van het gesprek. En zelden was er een filosoof die zijn eigen filosofie zozeer beleefde, vorm gaf in zijn leven.

Gadamer's thema was de "hermeneutiek" of uitlegkunde. Doorheen zijn hele werk is hij nagegaan hoe het begrijpen van iets of iemand anders mogelijk is. Hij verzette zich tegen de idee dat verstaan het afschaffen vereist van de afstand (bv. in tijd) tot wie of wat we willen verstaan; in tegendeel is verstaan maar mogelijk door die afstand ernstig te nemen, door het verschil met het andere ernstig te nemen: "*Verstehen kann man sich nur, wenn man verschieden ist*" (zei hij in een pleidooi tegen de "democratische" gelijkschakeling, JF 11-2-2000). Verstaan vereist dus niet dat we ons eigen perspectief ("verstaanshorizon"), ons voorverstaan van waaruit wij de wereld tegemoet treden (en waarin de moedertaal een determinerende rol speelt) laten vallen. Voor Gadamer gaat het veeleer om een fusie van horizonten, een vermiddelen van de horizon van de verstaander en die van wat hij wil begrijpen. Maar wie beweert dat alles onverschillig is, dat verschillen geen rol spelen of mogen spelen, kan niets vermiddelen noch begrijpen.

Een begrip van het verleden is maar mogelijk als men ervan uitgaat dat het verleden, het overgeleverde ook begrijpelijk *is* - als men niet *weigert* het te verstaan door ideologische verblindings. In zijn boek *L'ingratitude* fulmineert Alain Finkielkraut terecht tegen de politieke correctheid van het multiculturalisme die er ons toe verplicht om alle opvattingen en culturen "evenwaardig" te achten en daardoor een waar begrip voor het vreemde onmogelijk maakt, onder meer ook voor de antieke cultuur of onze eigen cultuur in vroeger eeuwen: "Onder de beschutting van het obsessieel ideologisch antiracisme verklaart de moderne pedagogie verklaart de oorlog aan de vreemdheid" (p. 204). De politieke correctheid verbiedt ons immers om nog begrip te hebben voor andere mensbeelden of opvattingen dan degene die aan haar normen voldoen.

Meer nog, voor zover men bereid is voort te bouwen op de traditie, de overgeleverde betekenissen, kan de betekenis van iets beter begrepen worden naarmate er al een grotere afstand is. Wie te dichtbij staat, kan de zin van een tekst moeilijker beoordelen. Hoe langer een dialoog over die tekst aan de gang is, hoe meer vooroordelen reeds kunnen zijn weggefilterd. De betekenis van die tekst kan dan ook nooit worden herleid tot de oorspronkelijke betekenis, de bedoeling van de auteur? Zij omvat ook altijd de

Wirkungsgeschichte, datgene wat door die tekst of handeling mogelijk is geworden, de horizon die erdoor geopend is. Enerzijds is de betekenis die iets vandaag heeft juist maar mogelijk geworden door voort te bouwen op het verleden, de traditie op te nemen. Anderzijds heeft traditie ook een heden nodig, dat zich voldoende van het verleden distantieert opdat wij het verschil met het verleden ervaren en zo eerst het verleden kunnen begrijpen. Zonder vernieuwing sterft de traditie immers af, slechts door vernieuwing blijft er nog iets over te leveren. Waarheid is altijd voorlopig, moet telkens opnieuw ter sprake worden gebracht. Betekenis kan maar blijven bestaan door steeds opnieuw, en dus ook steeds anders, ter sprake te komen.

De ochtend na Gadamer's overlijden verscheen er in het Nederlandse dagblad *Trouw* een sterk pleidooi van Coen Boerma (oud-programmadirecteur van de NCRV) om de taal van de nieuwe bijbelvertaling toch voldoende "oud" te houden, om de culturele afstand tussen de tijd waarin de Bijbel geschreven is en nu intact te laten ("*Hoe gewoner de vertaling des te gevaarlijker de tekst*"). Een "nabije" vertaling zal het fundamentalisme versterken. De essentie van het fundamentalisme bestaat immers juist in het opheffen van die afstand, en het letterlijk toepassen van de oude tekst op de realiteit van vandaag, zonder de vermediation van de traditie, zonder zich te moeten inleven in de wereld van toen. "Alleen wanneer we de drang tot voortijdige toe-eigening kunnen weerstaan en de afstand durven uithouden, kunnen verhalen een ruimtescheppende, bevrijdende kracht hebben"(Theo Witvliet, *Gebroken Traditie. Christelijke religie in het spanningsveld van pluraliteit en identiteit*, 1999). Deze mening deelt ook

uw contraPunt

Prof. Matthias E. Storme

(de auteur is M.A. in de wijsbegeerte en hoogleraar privaatrecht en rechtsvergelijking)

verschenen in *Punt* 19 maart 2002.